

Andrés Barba

Republiek van licht

Vertaald door
Irene van de Mheen

2019

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

De vertaler ontving voor deze vertaling een project-
subsidie van het Nederlands Letterenfonds

Copyright © 2017 Andrés Barba

Copyright Nederlandse vertaling © 2019 Irene van de Mheen

Oorspronkelijke titel *República luminosa*

Oorspronkelijke uitgever Anagrama, Barcelona

Omslagontwerp Moker Ontwerp

Foto auteur Daniel Mordzinski

Vormgeving binnenwerk Adriaan de Jonge, Amsterdam

Druk Bariet Ten Brink, Meppel

ISBN 978 94 031 3200 6

NUR 302

debezigebij.nl

Voor Carmen, die uit gekleurde aarde bestaat

Ik ben een kind en een wilde, twee schepsels
die niet belachelijk kunnen zijn.

Paul Gauguin

ALS MIJ WORDT gevraagd naar de 32 kinderen die in San Cristóbal omkwamen, hangt mijn antwoord altijd af van de leeftijd van mijn gesprekspartner. Tegen iemand van mijn eigen leeftijd zeg ik dat begrijpen niets anders is dan het reconstrueren van wat we alleen in fragmenten hebben gezien; aan jongere mensen vraag ik of ze in slechte voortekenen geloven. Bijna altijd antwoorden ze dan ontkennend, alsof daarin geloven betekent dat je weinig waarde hecht aan vrijheid. Ik stel dan verder geen vragen en vertel hun mijn versie van de feiten, dat is namelijk het enige wat ik heb en het heeft toch geen zin om te

proberen hen ervan te overtuigen dat het er niet zozeer om gaat of ze al dan niet aan hun vrijheid hechten, als wel dat ze niet zo naïef moeten zijn om te denken dat het recht altijd zijn beloop krijgt. Als ik iets doortastender was of iets minder laf, dan zou ik mijn verhaal altijd met dezelfde opmerking beginnen: 'Bijna iedereen krijgt wat hij verdient en slechte voortekenen bestaan.' Reken maar dat ze bestaan.

Toen ik naar San Cristóbal kwam, nu tweeëntwintig jaar geleden, was ik een jonge medewerker van Sociale Zaken uit Estepí die net promotie had gemaakt. In een paar jaar tijd was ik van een magere jonge jurist veranderd in een pasgetrouwde man die er door het geluk een stuk knapper uitzag dan hij van nature was. Het leven leek me een simpele opeenvolging van relatief makkelijk te overwinnen moeilijkheden, gevolgd door een misschien niet makkelijke, maar wel zo onvermijdelijke dood dat het geen zin had om erover na te denken. Maar juist dat was plezier, juist dat was jong zijn en juist dat was de dood, al wist ik dat toen nog niet en hoewel ik me in wezen nergens in vergiste, vergiste ik me overal in. Ik was verliefd geworden op een vioollerares die oorspronkelijk uit San Cristóbal kwam, drie jaar ouder dan ik en moeder van een meisje van negen. Ze heetten allebei Maia en allebei hadden ze een geconcentreerde blik in hun ogen, een kleine neus en donkere lippen, die voor mij het toppunt van schoonheid waren. Bij vlagen had ik het gevoel dat ik was uitverkoren

door een geheim genootschap en ik was zo blij dat ik in hun 'netten' verstrikt was geraakt dat ik toen ik de overplaatsing naar San Cristóbal aangeboden kreeg, onmiddellijk naar hun huis rende om het te vertellen en Maia meteen ten huwelijk vroeg.

Ik kreeg de baan omdat ik twee jaar eerder in Estepí een integratieplan had ontwikkeld voor inheemse gemeenschappen. Het idee was eenvoudig en bleek goed te werken als modelprogramma: het bestond eruit de inheemse bevolking het alleenrecht te geven op de teelt van bepaalde producten. In die stad kozen we voor sinaasappels en we legden de bevoorrading van bijna vijfduizend mensen in handen van de inheemse gemeenschap. Het programma veroorzaakte bijkans een kleine chaos in de distributie, maar uiteindelijk werd de gemeenschap wakker en na wat aanpassingen slaagden ze erin uit te groeien tot een kleine, meer dan kredietwaardige coöperatie waarmee ze tot op de dag van vandaag grotendeels in hun onderhoud voorzien.

Het programma was zo succesvol dat de landelijke overheid contact met mij opnam om het in San Cristóbal te herhalen met de drieduizend leden tellende Ñeê-gemeenschap. Ze boden me een huis aan en een leidinggevende functie bij de afdeling Sociale Zaken. Maia kon op haar beurt haar lessen aan de kleine muziekschool in haar geboortestad weer oppakken. Ze zou het nooit toegeven, maar ik wist dat ze ernaar uitkeek in goeden doen terug te keren naar

de stad die ze uit armoede had moeten verlaten. De betrekking voorzag ook in de scholing van het meisje ('het meisje' noemde ik haar altijd en 'meisje' als ik me direct tot haar richtte) en een salaris dat ons in staat stelde te sparen. Wat had ik me nog meer kunnen wensen? Ik kon mijn blijdschap nauwelijks bedwingen en vroeg Maia me alles te vertellen over het oerwoud, de rivier de Eré, de straten van San Cristóbal... Terwijl zij vertelde, leek het of ik binnendrong in een dichte, verstikkende vegetatie en plotseling op een paradijselijk oord stuitte. Mijn verbeelding was misschien niet erg origineel, maar niemand kan beweren dat ik niet optimistisch was.

Op 13 april 1993 kwamen we in San Cristóbal aan. De vochtige warmte was drukkend en aan de hemel was geen wolkje te zien. Terwijl we in onze oude bus ernaartoe reden, zag ik in de verte voor het eerst de ontzagwekkende bruine watermassa van de Eré en het regenwoud van San Cristóbal, dat ondoordringbare, groene monster. Ik was niet gewend aan het subtropische klimaat en sinds we de rode zandweg hadden genomen die van de snelweg naar de stad voerde, baadde ik in het zweet. De versuffing van de reis vanuit Estepí (bijna duizend kilometer) had me ondergedompeld in een enigszins melancholische stemming. Bij aankomst leek alles aanvankelijk een droom, maar daarna kwam de armoede in al haar rauwheid op me af. Ik had me op een arme provincie ingesteld, maar echte armoede is iets heel anders

dan de armoede in je verbeelding. Ik wist toen nog niet dat het oerwoud de armoede gladstrijkt, één maakt en in zekere zin uitwist. Het probleem van San Cristóbal, zo heeft een burgemeester van de stad eens gezegd, is dat het er altijd maar een kleine stap is van het miserabele naar het schilderachtige. Zo is het precies. De trekken van de Ñeê-kinderen zijn ondanks hun smerigheid – of misschien juist daardoor – uitermate fotogeniek en het subtropische klimaat wekt de illusie dat er iets onvermijdelijks aan hun situatie is. Of anders gezegd: een mens kan de strijd aangaan met een ander mens, maar niet met een waterval of een onweersbui.

Maar van achter de autoruit had ik ook iets anders opgemerkt: dat de armoede in San Cristóbal tot op het bot kon worden ontleed. De effen, primaire kleuren waren van een gekmakende glans: het intense groen van de wildernis als een muur van vegetatie langs de weg, het stralende rood van de aarde, het felle blauw van de lucht dat je je ogen deed dichtknijpen, het diepe bruin van de vier kilometer brede Eré; alles gaf me op niet mis te verstane wijze te kennen dat ik geen enkele herinnering bezat om dat wat ik nu voor het eerst zag mee te vergelijken.

Bij aankomst in de stad kregen we in het gemeentehuis de sleutel van onze woning, waarna een medewerker bij ons instapte om de weg te wijzen. Toen we er bijna waren, doemde op minder dan twee meter afstand van de auto ineens een enorme herders-

hond op. Het leek wel een hallucinatie – waarschijnlijk door de vermoedheid van de reis – alsof de hond uit de lucht was komen vallen in plaats van dat hij de weg overstak. Ik kon niet meer remmen. Met mijn handen uit alle macht het stuur omklemmend voelde ik de dreun en hoorde ik het geluid dat je als je het eenmaal hebt gehoord, nooit meer vergeet: dat van een lichaam dat tegen een bumper smakt. We stapten razendsnel uit. Het was geen reu maar een teefje en ze was zwaargewond, ze hijgde en ontweek onze blik alsof ze zich ergens voor schaamde.

Maia knielde bij haar neer en aaide haar over haar rug, waarop de hond begon te kwispelen. We besloten haar onmiddellijk naar een dierenarts te brengen en terwijl we daarnaar op weg waren, in dezelfde bus als waarmee we het dier net hadden aangereden, kreeg ik het gevoel dat die straathond twee tegenstrijdige dingen tegelijkertijd was: zowel een gunstige aanwezigheid als een verschrikkelijk voorteken, een vriendin die me in de stad verwelkomde, maar ook een bezorger van een akelige boodschap. Ik had het gevoel dat zelfs Maia's gezicht was veranderd sinds we daar waren. Enerzijds was het gewoner geworden – ik had nog nooit zoveel vrouwen gezien die op haar leken – anderzijds mysterieuzer, en haar huid leek zachter en tegelijkertijd sterker, haar blik harder, maar ook minder star. Ze had de hond op schoot genomen en het bloed van het dier maakte vlekken op haar broek. Op de achterbank zat het

meisje en staaarde naar de bloederige wond. Elke keer dat de bus door een kuil reed, draaide het dier zich om en liet een melodieuw gekerm horen.

Men zegt wel dat San Cristóbal je in het bloed zit of niet, een cliché dat mensen overal ter wereld op hun geboortestad toepassen, maar hier krijgt het een minder algemene en werkelijk bijzondere dimensie. Want het is juist het bloed dat zich aan San Cristóbal moet aanpassen, zijn temperatuur moet reguleren en zich moet overgeven aan de zwaarte van de wildernis en de rivier. De vier kilometer brede Eré zelf vond ik vaak op een enorme bloedrivier lijken en in de regio staan bomen waarvan het sap zo donker is dat je ze haast niet als iets plantaardigs kunt zien. Bloed stroomt overal, het vervult alles. Achter het groen van de wildernis, achter het bruin van de rivier, achter het rood van de aarde is altijd het bloed, bloed dat zich een weg baant en de dingen voltooit.

Mijn doop was dus letterlijk. Toen we bij de dierenarts aankwamen, was de hond meer dood dan levend en toen ik haar uit de auto tilde, kwam ik onder een stroperige substantie te zitten die op mijn kleding zwart kleurde en een onaangename, zoute geur verspreidde. Maia drong erop aan dat haar poot werd gespalkt en de wond op haar rug werd gehecht; de hond sloot haar ogen alsof ze de strijd opgaf. Ik had de indruk dat haar ogen nerveus heen en weer bewogen onder haar gesloten oogleden, zoals bij mensen wanneer ze dromen. Ik probeerde me voor

te stellen wat het dier zag, wat voor zwerversleven voor haar geestesoog voorbijtrok, en ik hoopte vurig dat ze weer beter zou worden en zou overleven, alsof mijn veiligheid daar voor een belangrijk deel van afhing. Ik ging naar haar toe en legde mijn hand op haar warme snuit in de zekerheid, de overtuiging haast, dat ze me begreep en bij ons zou blijven.

Twee uur later lag het dier op de binnenplaats van ons huis te janken en maakte het meisje een bak rijst met restjes eten voor haar klaar. We gingen samen zitten en ik zei dat ze maar een naam voor haar moest bedenken. Ze trok rimpeltjes in haar neus terwijl ze nadacht, haar gebruikelijke manier om een beslissing interessant te maken, en zei: 'Moira.' En zo heet ze nog steeds, terwijl ze zoveel jaar later een paar meter verderop ligt te slapen; een oude hond op de vloer in de gang. Moira. Nu ze tegen alle verwachtingen in al de helft van het gezin heeft overleefd, is het wellicht niet ondenkbaar dat ze het hele gezin zal overleven. Pas nu dringt haar boodschap tot me door.